

**БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА МЕТОДИК ТАЙЁРГАРЛИКНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПЕДАГОГИК ЗАРУРАТИ.**

*Бухоро давлат педагогика институти
Тиллар факултети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари
Ражабов Нўмонжон Ҳакимович.*

Аннотация. Мазкур мақолада бўлажак ўқитувчиларнинг методик тайёргарлигини ривожлантиришнинг ижтимоий-педагогик зарурати, инновацион методик фаолиятни йўлга қўйишнинг таълим сифатига таъсири ҳамда тизимни такомиллаштиришнинг ижтимоий аҳамияти тадқиқ этилган.

Калит сўзлар: таълим, методика, ўқитувчи, бўлажак ўқитувчи, методик тайёргарлик, таълим сифати, тизим.

Бугунги кунда бўлажак педагогларнинг методик тайёргарлигини ошириш, уларнинг педагогик фаолиятига инновацион ёндашувларни олиб кириш масалалари долзарблик касб этмоқда. Чунки педагогнинг методик тайёргарлиги пухта бўлса, таълим сифати ва педагогик жараён самарадорлигига эришиш мумкин бўлади. Зеро, “янги Ўзбекистон стратегиясининг мустақкам таянчи ва суянчи бўладиган тарихий-маънавий омил, яъни бизнинг энг катта бойлигимиз – халқимизнинг улкан маданий мероси, интеллектуал салоҳияти мавжудлигидир. Жаҳон ҳамжамияти томонидан кенг эътироф этилаётган ушбу илмий-маънавий мерос дунё маданияти ва маънавияти тараққиётига бебаҳо ҳисса қўшилгани маълум. Айнан ана шу омил Янги Ўзбекистон пойдеворини яратишда, илм-фан, маънавий ва маданий фаолият, таълим-тарбия соҳаларини кенг ривожлантириш ва янги босқичга олиб чиқиш учун асос бўлмоқда”[1]. Умуман олганда, ҳар қандай жамиятнинг истиқболли цивилизацияси унинг таълим-тарбия мақомига, янги таълим тизими таркиби ва моҳиятига, теран маърифий маданиятига боғлиқ. Зотан юксак таълим-тарбия даражасигина жамиятнинг, давлат ва миллатнинг келажагини таъминлайдиган, дунё узра нуфузини белгилайдиган ягона омил ҳисобланади. Ҳозирги кунда жамиятимиз олдидаги ягона мақсад инсонпарвар, инсон қадрли улуғлунадиган жамиятни барпо этиш, шунингдек, ижтимоий-иқтисодий ҳамда маданий ривожланишнинг юқори босқичларига кўтариш, жаҳон ҳамжамияти сафидан муносиб ўрин эгаллашга йўналтирилган эзгу мақсадларни амалга оширишга хизмат қилади.

Таълим тизимидаги замонавий ўзгаришлар, ўқитувчининг методик тайёргарлик ва касбий қобилиятини изчил ва мунтазам ривожлантиришни тақозо этмоқда. Методик тайёргарлик – таълим-тарбия жараёнини самарали ташкил этишнинг шакл, метод ва воситаларини билиш, ўзлаштириш, амалда қўллаш,

фаолият натижаларини квалиметрик таҳлил эта олиш, баҳолаш, илғор халқаро педагогик тажрибаларни ўрганиш, ўқув жараёнини лойиҳалаш, муваффақиятли амалга ошириш кўникмаларидир.

“Методик тайёргарлик” тушунчаси моҳиятини очиб берувчи таъриф ва илмий тадқиқотларни кўриб чиқсак, рус тилидаги илмий адабиётларда “методика” атамаси биринчи марта 1783 йилда Ф.И.Янковичнинг ишларида учрайди.

Тайёргарлик атамаси эса, С.И.Ожегов ва Н.Ю.Шведовнинг изоҳли луғатида куйидагича талқин қилинади: 1) бирор бир нарса учун зарур бўлган билимларни ўрганиш, шакллантириш; 2) биро киши эгаллаган билимлар56. Демак, тайёргарлик – таълим жараёни ва унинг натижасидир. Бунда ўқитиш инсонга таълим бериш мақсадида ёки унинг маълум касбий ихтисосини эгаллаши мақсадида амалга ошириши мумкин. Биринчи мақсадга эришиш аввало маълум билимлар тизимини ва шахсий хусусиятларни шакллантиришни назарда тутуади. Иккинчи мақсадда кўпинча касбий фаолиятни амалга ошириш учун зарур бўлган кўникма ва малакаларни шакллантириш орқали эришилади.

Рус олими В.В.Малев замонавий методик тизимнинг характерли хусусиятларини куйидагича: “таълим жараёнини илмий асосда режалаштириш лозимлиги; назарий ва амалий тайёргарликнинг уйғунлиги ва бирлигига эришиш; ўқув материални тез суръатда, юқори даражада ўргана олиш; юқори фаоллик ва талабаларнинг етарлича мустақил фаолиятига эришиш; индивидуал ва гуруҳли фаолиятнинг ўзаро бирлиги таъминланиши; ўқув жараёнининг техник воситалар билан тўлиқ таъминланганлигига эришиш; турли фан, мавзуларни ўрганишда комплекс ёндашувнинг таъминланиши”[2] сифатида таснифлайди ва таърифини шакллантиради. Методик ишлар маълум маънода, уни индивидуализация ва дифференциацияси шароитларида илмий-методик жиҳатдан такомиллаштириш бўйича ўқитувчилар талабларини қондириши мумкин.

Методик ишларни ташкил этиш дифференциаллашган асосда қатор объектив ва субъектив омилларга асосланган, энг аввало, ҳаётий ва профессионал установакалар, қадриятли йўналганлик, тажриба ва ўқитувчиларнинг профессионализмини илмий-методик тайёргарлигини такомиллаштириш ишлари бўйича ҳаётий заруратлар ҳисобга олинади.

Тадқиқотчи олим Ш. Ибрагимова фикрича, методик тайёргарлик – “педагогик жараённи методик жиҳатдан оқилона ташкил этиш, таълим ёки тарбиявий фаолият шакллари тўғри белгилаш, метод ва воситаларни мақсадга мувофиқ танлай олиш, методларни самарали қўллаш олиш, воситаларни муваффақиятли қўллашни англатади”[3]. Бундан ташқари, В. А. Адольф ва В. А. Сластениннинг фикрига кўра, методик компетентлик аниқ ифодаланган амалий

хусусиятга эга ва ўз моҳиятига кўра у ёки бу фанни ўқитишнинг аниқ қуриш масалалари бўйича кенгайтирилган билимлар тизимини акс эттиради[4]. Бунинг учун эса, педагогик жараёнларни замонавийлаштириш талаб этилади.

Педагогик тадқиқотлар асосида, инновацион методик фаолиятнинг биринчи таркибий қисми аксиологик, иккинчиси – интеллектуал, учинчиси - функционал асосларни ўзи ичига олади ва уларнинг тизимий фаолият кўрсатишидан иборатдир. Янгича касбий-методик фаолиятнинг аксиологик асосини инновацион фаолиятга оид ғоялар, ахлоқий ва ҳуқуқий меъёрлар, анъаналар ташкил қилади. Унинг интеллектуал компоненти янгилик яратиш ва жорий этиш билан боғлиқ назариялар, концепциялар, яхлит таълимотлар, эмпирик билимлар ва инновацион ахборотларни ўз ичига олади. Мазкур ижтимоий маданий тизимнинг функционал компоненти янги ғояларни конкрет амалий ечим, технология ёки моддий ашёга айлантириш ва уни амалий фаолиятга татбиқ этишга қаратилган тажриба, алоҳида қобилият, кўникма ва малкалардан ташкил топади. Инновацион касбий-методик фаолиятнинг бу компонентлари ўзаро боғланган бўлиб яхлит ижтимоий-маданий тизим сифатида шаклланади ва ривожланади. Бу ижтимоий маданий тизимнинг асосий вазифаси жамиятнинг ўз-ўзини ташкиллаштириш, ўз-ўзини ривожлантириш лаёқатини юзага келтириш билан унинг доиравий айланма тарзидаги ҳаракатини таъминлаш ва ривожлантиришдан иборатдир.

Табийки, бу муҳим вазифалар ечимини топиш кўп жиҳатдан таълим тизимининг янгича замонавий мақсадларга йўналтирилганлиги билан узвий боғлиқдир. Жамиятнинг янги тараққиёт босқичида замонавий таълим тизимида шундай вазифаларни бажаришга қаратилган муҳим маънавий-маърифий муҳит шаклланмоқда ва ривожланиб бормоқда. Бу жараёнда замонавий таълим концепциясининг ўрни бекиёсдир.

Бўлажак ўқитувчиларни методик тайёргарлигини оширишда, уларга мотивацион муносабатни ўрнатиш, шу билан бирга уларда методик тайёргарликни оширишга, касбий юксалишга мотивларни шакллантириш долзарб вазифалардан биридир. Мотивация – мотивларнинг ҳаракатланиш жараёни, инсонни асосий фаолиятга ундовчи мотивлар йиғиндиси. Мотив эса французчадан таржима қилинганда, ундовчи куч, сабаб деган маънони билдиради. Бўлажак ўқитувчиларда методик тайёргарликни ривожлантиришда педагогик омилларнинг етакчилигини ҳам алоҳида эътироф этиш зарур. Мазкур омиллар юқорида баён этилган ижтимоий-сиёсий, миллий-маънавий ва психологик омилларни яхлитликда ўзида ифода этиши билан ҳам характерлидир. Методик тайёргарликни ривожлантиришда ўқув-билиш фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш ҳамда интерфаол таълим шароитида ўқитувчи фаолиятини модернизациялаш муҳим ўрин тутди.

ХУЛОСА

Бўлажак ўқитувчиларнинг методик тайёргарлигини ривожлантириш ва бу орқали таълим сифатига ва кадрлар тайёролаш тизими смарадорлигига эришиш долзарб вазифа бўлиб турибди. Чунки таълим сифати тўғри ташкил этилган ва салоҳиятини кўрсатиб бера оладиган ўқувчига ва маърифатни қадрлайдиган ижтимоий муҳитга боғлиқдир. Шундай экан бундай омиллардан ўз ўрнида фойдланиш учун ҳам тўғри ва стратегик йўналтирилган методик тайёргарлик тизими керак бўлади. Шу боис ҳам аввало ўқувчиларнинг методик тайёргарлигини ривожлантириш устуворлик касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш. М. Янги Ўзбекистон стратегияси. –Тошкент.: Ўзбекистон. –Б. 34-35.
2. Малев В.В. Общая методика преподавания информатики. Учебное пособие. - Воронеж: ВГПУ, 2005. -С. 271с. <http://hosting.vspu.ac.ru/~mvv/mpi/mpi-uch.htm>
3. Ибрагимова Ш.О. Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларида методик компетентликни ривожлантиришга инновацион ёндашув. “Таълим ва инновацион тадқиқотлар” журнали 2021 йил №3. –Б. 178.
4. Слостенин, В.А. Введение в педагогическую аксиологию. – Москва.: Издательский центр «Академия», 2003. – Б. 78.
5. Ураков Ш.Р. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашнинг компетент ёндашувга асосланган педагогик тизимини такомиллаштириш. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори автореферати. –Самарқанд.: СамДУ. 2018. –Б. 11.
6. Рахимов Б.Х. Бўлажак ўқитувчида касбий-маданий муносабатларни шакллантириш тизими. Тошкент.:Фан. 2005 –Б. 14.
7. Муслимов Н.А. Касб таълими ўқитувчисини касбий шакллантиришнинг назарийметодик асослари. Пед.фан док. Дисс... афтореферат. Тошкет.: 2007. –Б.132.
8. Бозорова С. Олий таълимда касбий-йўналтирилган ўқитиш технологияси. Монография. Тошкент.: -Б.70.